

Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΣΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ (642-1204 μ.Χ.)

Ν. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ-ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

I. ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΙΑ

- της πρωτεύουσας (κρατικοί αξιωματούχοι – αυλικοί)
- της επαρχίας (μεγάλοι γαιοκτήμονες, γνωστοί και ως «δυνατοί»)

Τέλη 10^{ου} αιώνα : ενοποίηση της κυρίαρχης τάξης μέσω επιγαμιών.

II. ΜΕΣΑΙΑ ΤΑΞΗ έμποροι (πολυτίμων ειδών της Ανατολής), βιοτέχνες, ναυτικοί, τραπεζίτες.

11^{ος} αιώνας: η μεσαία τάξη αρχίζει να συμμετέχει ενεργά στην πολιτική ζωή.

III. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΑΞΗ

- μικροϊδιοκτήτες ελεύθεροι χωρικοί
- εξαρτημένοι γεωργοί (πάροικοι)
- δούλοι

Τέλη 8^{ου} αι. και εξής: σταδιακή αποδυνάμωση των ελεύθερων χωρικών και μετατροπή τους σε εξαρτημένους γεωργούς.

«ΔΥΝΑΤΟΙ»

Οι "δυνατοί" των επαρχιών είχαν πολύ μεγάλη ισχύ. Στην εικόνα η Δανιηλίδα, πλούσια γυναίκα των Πατρών ενώ μεταφέρεται συνοδεία 300 δούλων στην Κων/πολη.

Κάτω η Δανιηλίδα παρουσιάζεται στον αυτοκράτορα Βασίλειο Α'.

ΕΝΑΣ ΤΥΠΙΚΟΣ ΜΕΓΑΛΟΓΑΙΟΚΤΗΜΟΝΑΣ

Ζούσε στη χώρα των Παφλαγόνων ένας άνθρωπος με το όνομα Φιλάρετος [...]. Αυτός ο άνθρωπος συγκαταλεγόταν στους ευγενείς του Πόντου και της Γαλατίας. Και ήταν πολύ πλούσιος και κατείχε πολλά κοπάδια: εξακόσια βόδια, εκατό ζευγάρια βοδιών για όργωμα, οχτακόσια άλογα που έβοσκαν στα λιβάδια του, ογδόντα άλογα και μουλάρια που χρησίμευαν για μεταφορές, δώδεκα χιλιάδες πρόβατα. Ήταν επίσης ιδιοκτήτης σαράντα οκτώ εκτεταμένων αγροκτημάτων, που είχαν καθορισμένα όρια, ήταν ωραία και πολύ μεγάλης αξίας, καθώς από τα υψώματα απέναντί τους ανέβλυζε κάθε φορά μια πηγή που μπορούσε να αρδεύσει βαθιά τα χωράφια που χρειάζονταν νερό· διέθετε, επίσης, πολλούς υπηρέτες και πάρα πολλά πλούτη.

Βίος Αγίου Φιλάρετου του Ελεήμονος, εκδ. M.-H Fourmy – M. Leroy, Byzantion 9 (1934), 113-115.

Ο Φιλάρετος παραθέτει γεύμα στους «βασιλικούς» της Ειρήνης της Αθηναίας

Κι αφού ετοιμάστηκε το τραπέζι, εισήλθαν οι βασιλικοί και αντίκρισαν ένα ωραιότατο μεγάλο τρίκλινο. Στη μέση του βρισκόταν το αρχαίο τραπέζι, από ελεφαντόδοντο με χρυσή επένδυση, στρογγυλόσχημο και υπερβολικά μεγάλο, ώστε να μπορούν να καθίσουν σε αυτό τριάντα έξι άνδρες· ακόμη αντίκρισαν τα σερβιρισμένα φαγητά που ταίριαζαν σε αυτοκράτορες και τον σεβάσμιο άνδρα με το όμορφο παράστημα και ευχαριστήθηκαν πάρα πολύ.

Βίος Αγίου Φιλαρέτου του Ελεήμονος, εκδ. M.H. Fourny – M. Leroy, Byzantion 9 (1934).

Δείπνο πλουσίων. Μικρογραφία χειρογράφου του 14ου αιώνα

Δυνατός καθισμένος σε θρόνο μπροστά στο σπίτι του,
11ος αιώνας (βιβλιοθήκη Βατικανού)

Στη βυζαντινή Μικρά Ασία διεξαγόταν εμπόριο υπερτοπικό και εμπόριο μεγάλων αποστάσεων με Πέρσες, Άραβες, Τούρκους, Λαζούς κ.ά. Αφορούσε εξαγωγές και εισαγωγές ειδών διατροφής, ένδυσης, φαρμακοποιίας, αλλά και ξυλείας, ίππων κ.ά. προς κάλυψη καθημερινών αναγκών, εφοδιασμό του στρατού και ικανοποίηση της επιθυμίας για πολυτέλεια [...]. Η επικοινωνία μεταξύ των λαών συνεπαγόταν τη διεξαγωγή εμπορίου και επιπλέον συνάπτονταν διακρατικές συνθήκες για να διευκολύνουν ειδικά το εμπόριο.

Η αραβοβυζαντινή συνθήκη του 969 (παρ. 20)

Όσον αφορά τη δεκάτη που επιβάλλεται σε αυτούς που έρχονται από τις χώρες των Ρωμαίων, οι τελωνειακοί υπάλληλοι του αυτοκράτορα συνεργάζονται με τους τελώνες του Καργκαβάι και του Μπακγιούρ (Άραβες τοπάρχες της Συρίας). Σ' όλα τα εμπορεύματα, όπως χρυσάφι, ασήμι, ελληνικά χρυσοϋφαντα μεταξωτά υφάσματα, οι αυτοκρατορικοί τελώνες επιβάλλουν τη δεκάτη. Στα συνήθη υφάσματα, τα λινά υφάσματα και τα μεταξωτά με λουλούδια διαφόρων χρωμάτων, τα ζώα και τα άλλα εμπορεύματα, είναι οι τελώνες του Καργκαβάι και του Μπακγιούρ εκείνοι που επιβάλλουν τη δεκάτη. Όλα τα υπόλοιπα δικαιώματα εισπράττονται ακολούθως από τους τελώνες του αυτοκράτορα.

χάλκινη ζυγαριά από ναυάγιο εμπορικού πλοίου του 7ου αιώνα.
Turkey, Bodrum Museum of Underwater Archaeology

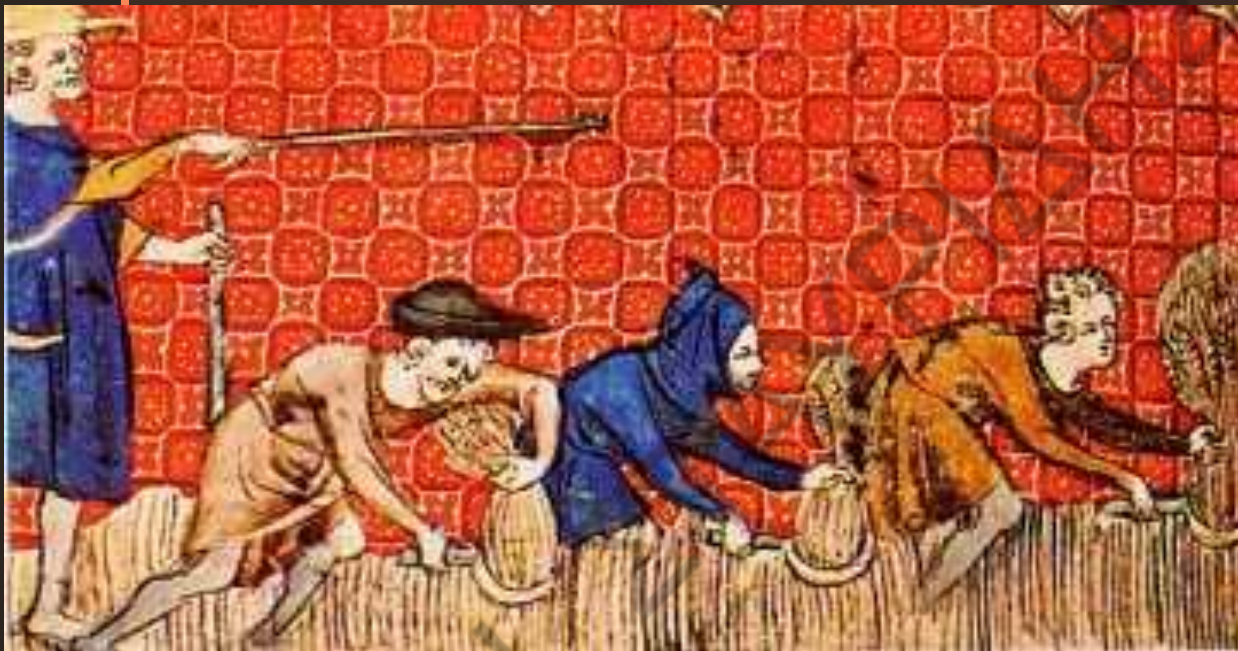
Ξύλινα κουτιά με διάχωρα για την τοποθέτηση ζυγαριάς και ποικίλων σταθμίων, έχουν βρεθεί στην Αίγυπτο. 6ος/7ος αιώνας.

Ο ανέντιμος έμπορος που έκλεβε τους πελάτες του εικονίζεται κρεμασμένος ανάποδα σε τοιχογραφία με θέμα τη Δευτέρα Παρουσία. Από τον λαιμό του κρέμονται τα παραποιημένα αντίβαρα και η ζυγαριά του. Δίπλα του αιωρούνται ένας τοκογλόφος με βαρύ πουγκί και ένας συσκοφάντης. 13ος/14ος αιώνας.

Σκηνή από την αγροτική ζωή (μικρογραφία σε Ευαγγέλιο)

ΔΟΥΛΟΠΑΡΟΙΚΟΙ και ΔΟΥΛΟΙ

Η 'αναχώρηση' των γεωργών

Κάποιου φτωχού γεωργού, την ώρα που όργωνε το χωράφι του, ξαφνικά το βόδι έπεσε στη γη και ψόφησε. Μην μπορώντας να υποφέρει τη ζημιά, άρχισε να κλαίει και να χτυπιέται από τη μεγάλη του λύπη, παραπονούμενος στο Θεό: *«Κύριε, δεν είχα άλλο βιος ποτέ μου παρά μόνο αυτό το ζευγάρι. Τώρα πως θα θρέψω τη γυναίκα μου και τα εννιά παιδάκια μου; Πως θα πληρώσω του φόρους στον αυτοκράτορα; Πως θα ξεπληρώσω τα δάνειά μου; Ξέρεις, Κύριέ μου, ότι το βόδι που ψόφησε ήταν χρεωμένο και δεν ξέρω τι να κάνω; Θα εγκαταλείψω λοιπόν το σπίτι μου και θα δραπετεύσω σε χώρα μακρινή, πριν το μάθουν οι χρεοφειλέτες μου και πέσουν επάνω μου σαν άγρια θηρία».*

Βίος αγίου Φιλαρέτου, εκδ. M. Fourmy- H. Leroy, Byzanzion 9 (1934) 117-119.

Οφέλη από την ύπαρξη των μικροϊδιοκτητών (Νεαρά του έτους 935)

Το πλήθος των μικροϊδιοκτητών γης αποφέρει μεγάλα οφέλη στο κράτος με την καταβολή των κρατικών φόρων και την παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών. Αυτά θα εκλείψουν, αν μειωθεί ο αριθμός των μικροκτηματιών.

Ι. Ζέπος- Π. Ζέπος, *Jus Graecoromanum*, Αθήνα 1931, τ. Α, 209

ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΜΙΚΡΟΪΔΙΟΚΤΗΤΩΝ ΓΗΣ:

«ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΟΝ» (996) : Οι εύποροι
γείτονες υποχρεώνονται να πληρώνουν
τους φόρους των φτωχών αγροτών της
‘κοινότητας χωρίου’.

Καταργήθηκε επί αυτοκράτορα
Ρωμανού Γ΄ (1028-1034).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄ (976 – 1025)

Αργυρό νόμισμα του αυτοκράτορα
Ρωμανού Γ΄

Με τη νομοθεσία τους υπέρ των ελευθέρων καλλιεργητών, οι Μακεδόνες αυτοκράτορες πέτυχαν ή επέβαλαν:

1. Να προτιμώνται ως αγοραστές οι γείτονες και οι συγγενείς, όταν πουλιόταν ένα κομμάτι κοινοτικής γης.
2. Να αποδίδονται τα χωράφια που είχαν σφετεριστεί οι δυνατοί στους προηγούμενους φτωχούς ιδιοκτήτες τους χωρίς αποζημίωση.
3. Να απαγορεύεται η πώληση και η αγορά στρατιωτικών κτημάτων. Όποιος διέθετε τέτοια κτήματα ήταν υποχρεωμένος να στρατεύεται.
4. Να περιοριστεί η αύξηση της εκκλησιαστικής περιουσίας, και
5. Να πληρώνουν οι δυνατοί τους φόρους των φτωχών του χωριού (1002), μια υποχρέωση που βάραινε παλιότερα την κοινότητα συλλογικά (αλληλέγγυον).

Ο χωρικός δεν μπορούσε στην πραγματικότητα να ανακτήσει πάντοτε την περιουσία του, γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις οι άδικοι αγοραστές, από τους οποίους έπρεπε να τη διεκδικήσει, δεν φαίνεται να ήταν άλλοι από τους κατά τόπους ισχυρούς εκπροσώπους του κράτους, τους συγγενείς ή και τους φίλους τους. Οι μεγαλογαιοκτήμονες και οι κρατικοί λειτουργοί αποτελούσαν μια ενιαία τάξη ... Αυτοί που ήταν υπεύθυνοι για την εφαρμογή των αυτοκρατορικών διαταγμάτων είχαν κάθε συμφέρον να επιδιώκουν τη ματαίωση της εφαρμογής τους.